

Г.В. НІНОВА,
к.с.-г.н., доцент
кафедри
плодоовочівництва,
виноградарства та
біохімії, Таврійський
державний
агротехнологічний
університет імені
Дмитра Моторного

ТАКА ЗНАЙОМА, АЛЕ ДОСІ МАЛОПОШИРЕНА КУЛЬТУРА

На думку експертів, попит на коренеплоди топінамбуру в Україні є досить низьким, оскільки не сформована культура їх споживання. Тому і вітчизняні виробники не поспішають його вирощувати, а даремно. Оскільки топінамбур не тільки корисний, але і смачний. Його коренеплоди можна вживати в їжу у сирому вигляді – соковиті бульби за смаком схожі на капустяний качан, ріпу або денце артишоку (звідси, до речі, ще одна назва топінамбура – єрусалимський артишок). Крім того, їх варять, смажать, запікають, а також солять, маринують, сушать. До речі, у інших країнах Європи вже давно оцінили переваги цієї культури, а деякі українські аграрії починають налагоджувати експорт плодів топінамбура за кордон.

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

У надмірну спеку топінамбур не втрачає листя, тільки призупиняє ріст. По життєвому циклу топінамбур нагадує картоплю: навесні з бульби виростає рослина, яка до осені формує нові бульби і відмирає на зиму. Тільки на відміну від теплолюбної картоплі може зимувати по-справжньому – топінамбур має унікальну морозостійкість. Зелена рослина витримує заморозки до -5°C , а бульби у ґрунті, вкриті снігом, переносять тривалі морози до -40°C .

«Земляна груша» вимоглива до світла. На одному місці росте 30-40 років, але хороші врожаї дає у перші 4 роки. Невибаглива до ґрунтових умов. Погано росте на перезволожених, зі стоячою водою, переки-

лених ґрунтах. На інших зростає відмінно, що особливо важливо. Чудово себе почуває на бідних сухих піщаних ґрунтах, де мало яка культурна рослина росте.

Топінамбур здатний давати дуже великі врожаї. Врожайність зеленої маси понад 200 т/га і бульб 150 т/га. Але це рекордна врожайність, а середня – близько 35–50 т/га зеленої маси і 25 – бульб. Варто відзначити, що не в ґрунті коренеплоди топінамбуру зберігаються погано.

У топінамбура потужна і глибока коренева система, що обумовлює посухостійкість рослини. Будова кореневої системи пояснює той факт, що топінамбур не виснажує землю. Є однією з небагатьох рослин, яку можна вирощувати десятками років в монокультурі без шкоди для ґрунту.

На підземних стеблах (столонах), які розташовані компактно і неглибоко в орному шарі ґрунту, формуються бульби з опуклими вічками. Бульби, залежно від сорту, мають форму округлу, циліндричну, веретеноподібну чи грушовидну, їх забарвлення – від білого до рожево-червоного, за вагою бульби сягають від 10 до 150 і більше грамів.

Бульби цієї овочевої культури відмінно зимують у ґрунті, при цьому покращують свій смак – восени вони пріснуть і навіть трохи гіркуваті. Перезимувавши, стають дуже солодкими: протягом зими відбувається частковий гідроліз інуліну до фруктози. Таким чином, ранньою весною на своїх ділянках вже можна отримати дієтичний продукт, готовий до вживання.

Цікаво, що на дачних і присадибних ділянках топінамбур зазвичай висаджують по периметру, бо в середині літа око радує майже двометрова, густа, красиво квітуча огорожа. Також ним маскують малоцікаві місця на ділянці, компостну купу, приміром, захищають город від сильних вітрів. У сільській місцевості коні, свині, кролики, курі та інша живність із задоволенням поїдають всі частини топінамбура. Шкідливого соланіну, яке у сирій картоплі, у бульбах топінамбура немає, тому сире згодовування можливе за будь-яких умов. Якщо залишати бульби на весну, то це теж дуже вдало збігається з періодом, коли зимові корми закінчуються або втрачають якість, а топінамбур дозволяє закрити цей проміжок живильним кормом. Найпростіше у цей сезон викопувати необхідну кількість бульб прямо перед годуванням тварин. Якщо ж у вас є свині, трудовитрати можна звести до мінімуму. Їх достатньо випустити на ділянку з топінамбуром, де вони візьмуться прибирати його самі, разом удобрюючи ґрунт.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ

Багато городників, посадивши топінамбур навесні, згадують про нього лише під час збирання врожаю. Але краще все ж за рослиною доглядати: годувати, поливати, підгортати. Восени топінамбур віддасть численними бульбами.

Кращі попередники – багаторічні бобово-злакові трави. Топінамбур вводять у прифермські сівоزمіни. Садити топінамбур треба після глибокої оранки.

Доцільним способом садіння є стрічковий дворядними стрічками, що забезпечує краще освітлення рослин, глибина загортання – 10–15 см, відстань між бульбами – 30–50 см. Уваги заслуговує квадратно-гніздове садіння для кращих умов механізованого догляду за культурою.

Найбільш високі врожаї зеленої маси та бульбоплодів отримані при садінні восени (от 1 до 5 штук бульб у гніздо) у порівнянні з садінням весною. Але збільшуються витрати посадкового матеріалу.

При площі садіння 50 х 50 см одержують якісний зелений корм не тільки за хімічним складом, але і за перетравністю у порівнянні з кормом при більш загущених посівах.

Через 10–12 діб після садіння топінамбура, ще до з'явлення сходів, боронують легкою бороною для розпушення ґрунту та знищення бур'янів. При з'явленні повних сходів проводять розпушення міжрядь чи підгортання. В умовах посушливого півдня кращі показники відзначені при розпушенні на глибину 6–8 см.

Відзивається на підживлення легкокорозчинними азотистими і калійними добривами. Особливий ефект таке підживлення дає на ранніх фазах розвитку рослин, коли коренева система недостатньо розвинута, його проводять пе-

ДОВІДКА

Топінамбур (*Helianthus tuberosus* L.) – близький родич соняшника. Найчастіше його називають у народі «земляною грушею». Батьківщиною рослини є Північна Америка. Встановлено, що «земляна груша» дуже корисна при лікуванні подагри, сечокам'яної хвороби, шлунково-кишкових розладів, анемії.

ред підгортанням або перед розпушенням міжрядь.

По досягненню рослинами висоти 35–40 см (початок липня) подальший швидкий ріст та розвиток топінамбура призводить до змикання міжрядь та пригнічення бур'янів. Тому ніяких подальших заходів догляду за культурою топінамбура не потрібно.

До обов'язкових відносять: викопування бульб, внесення органічних і мінеральних добрив, проріджування посівів шляхом видалення зайвих рослин, відновлення рядів та міжрядний обробіток. Плантації топінамбуру, що залишаються без необхідного догляду, вже на другий та третій рік користування дуже загущуються та різко знижують врожайність.

Хоча рослина топінамбура невибаглива до родючості ґрунтів, але завжди відгукується на внесення добрив. Особливо до багатих на азот органічних добрив – гною, компостів та ін. Вносити мінеральні добрива під топінамбур краще у борозни під час садіння. Не забувати про дію бору та

міді на збільшення врожаю та стійкість рослин до захворювань.

Топінамбур має високий рослинний імунітет, але і у нього є хвороби та шкідники.

1 – склеротинія або біла гниль (*Sclerotinia Libertiana Fuck.*), найбільш шкодочинна,

2 – сіра гниль (*Botrytis cynerea Pers.*),

3 – фузаріоз (*Fusarium. sp.*).

Профілактичні заходи боротьби із склеротинією:

1. Не садити після соняшника чи чутливих до склеротинії культур (цикорій, морква, петрушка, сафлор, соя, квасоля, турнепс, буряк), якщо були ознаки ураження. На таких землях можливо висаджувати топінамбур через 4 роки, оскільки вона гине за цей час.
2. Поля слід на 3–4 роки відводити під зернові хліба і кормові трави з родини тонконогових, які не вражаються склеротинією.
3. Оранка на глибину не менше 20–25 см.
4. Бульби з уражених ділянок не використовують як посадковий матеріал. Його згодовують тваринам.
5. Заготівля посадкового матеріалу – обов'язковий догляд бульб карантинною інспекцією.

Сіра гниль та фузаріоз – рідке явище, обмежене розмірами пошкоджених площ.

Шкідники: вовчок, личинка травневого хруща, личинка дротяника, бурякового клопика і гусені різних совок.

Ще є проблема, яка гальмує – багато господарів хвилюються, як вивести цю культуру з ділянки, коли плани міняються.

Є короткий період часу, з точними календарними рамками, коли простими агротехнічними заходами можливо очистити поле від то-

пінамбуру. Період, коли старі (материнські) бульби уже витратили силу, а молоді ще не утворились. Через чітку реакцію рослин земляної груші на світлову стадію цей період настає за самим довгим днем у році (22 червня), у середині липня – 10–20.

Якщо у цей період рослини скосяти, а поле відразу переорати, то відновлення земляної груші не буде, оскільки старі бульби вже нежиттєздатні, а молоді, повноцінні ще не утворились. Використовуючи цей захід, можна ввести топінамбур у сівозміну на будь-який строк користування без всякого ризику засмічення поля.

ЗБИРАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ ВРОЖАЮ

Терміни збирання врожаю пов'язані з динамікою нарощування вегетативної маси та врожаю бульб протягом вегетаційного періоду.

Найбільш інтенсивне збільшення вегетативної маси відбувається з другої половини серпня та продовжується протягом вересня і знижується у першій половині жовтня. Однак врожай бульб продовжує збільшуватись до часу пошкодження зеленої маси заморозками. Тому суворо встановлених календарних строків збирання топінамбура восени немає.

В разі, коли метою є отримання силосного матеріалу, збирання врожаю слід проводити під час повного розвитку вегетативної маси, а для отримання повноцінного врожаю бульб збирання зеленої маси слід проводити не раніше середини жовтня.

Після того, як перші заморозки пошкоджують листя, рослини зрізують на висоті 15 см над землею. Рекомендується між збиранням зеленої маси і бульб витримувати час не менше 2–3 тижнів. В цей час столони підсихають, що полегшує викопування та відділення бульб, а головне, збереження їх у подальшому.

Оскільки бульби топінамбура гарно зимують у ґрунті, їх можна залишити там і викопувати по мірі необхідності, тому рослини зрізують на висоті 20–30 см від поверхні ґрунту для кращого дозрівання бульб та зберігання.

Якщо бульби мають спеціальне насіннєве призначення, то не треба викопувати раніше строку, коли їх використовують для садіння.

Результати досліджень свідчать, що бульби зберігаються у прохолодних умовах при температурі від 0 до 1,5° та відносній вологості повітря 89–92%. У таких умовах за три місяці зберігання втрата бульбами вологи складає 3%, між тим як у звичайному сховищі втрати у 4 рази більші. 🍷